

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 92 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
<i>Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna</i>	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
<i>Elmanov Abbos Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich</i>	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
<i>Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
<i>Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
<i>Gulmira Jumanova</i>	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati.....	33
<i>Erboyev Suxrob Abdusalomovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
<i>Davlatova Zebo Haydarovna</i>	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
<i>Ochilova Farida Baxriddinovna</i>	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari.....	44
<i>Qo'chqarova Oysha Oltibayevna</i>	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
<i>Sevara Mamatkarimova</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
<i>Курбанова Шайра Исмаиловна</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari.....	63
<i>Muminova Feruza Farxodovna</i>	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati.....	70
<i>Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
<i>Saidova Dilnoza Maripovna</i>	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
<i>Дмитрий Валерьевич Пупонин</i>	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
<i>Муксинова Динора Азаматовна</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
<i>Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi</i>	

BUYUK ALLOMALAR MEROSIDAN FOYDALANISHNING METODIK HOLATI VA MAVJUD MUAMMOLARI

Sevara Mamatkarimova

Samarqand davlat pedagogika instituti 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan zamonaviy ta'lim tizimida foydalanishning metodik asoslari chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida mavjud metodik yondashuvlarning holati, ularning amaliy samaradorligi va uchrayotgan muammolar aniqlanadi. Xususan, merosdan foydalanishda tizimlilikning yetishmasligi, innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya darajasining pastligi hamda raqamlashtirish jarayonlarining sustligi asosiy muammolar sifatida ko'rsatib o'tiladi. Shuningdek, maqolada mazkur muammolarni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar va tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar hamda zamonaviy yondashuvlar uyg'unligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: allomalar merosi, metodik yondashuv, ta'lim tizimi, innovatsion pedagogika, ma'naviy tarbiya, raqamlashtirish, integratsiya, ilmiy meros.

Abstract: This scientific article examines the methodological foundations of utilizing the scientific and spiritual heritage of great scholars in the modern education system. The study analyzes the current state of methodological approaches, evaluates their practical effectiveness, and identifies key challenges. Among the major issues are the lack of a systematic approach, insufficient integration with innovative pedagogical technologies, and the limited level of digitalization. The paper also proposes evidence-based recommendations aimed at improving methodological practices and ensuring a balanced integration of national values and contemporary educational approaches.

Key words: scholarly heritage, methodological approach, education system, innovative pedagogy, spiritual education, digitalization, integration, intellectual legacy.

Аннотация: В данной научной статье всесторонне рассматриваются методические основы использования научно-духовного наследия великих мыслителей в современной системе образования. В ходе исследования проанализированы текущее состояние методических подходов, их практическая эффективность, а также выявлены существующие проблемы. Особое внимание уделяется таким вопросам, как недостаточная системность использования наследия, слабая интеграция с современными педагогическими технологиями и низкий уровень цифровизации. В статье также предложены научно обоснованные рекомендации по совершенствованию методики, направленные на гармоничное сочетание национальных ценностей и современных образовательных подходов.

Ключевые слова: наследие мыслителей, методический подход, система образования, инновационная педагогика, духовное воспитание, цифровизация, интеграция, научное наследие.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – yosh avlodni nafaqat zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, buyuk allomalarimiz tomonidan yaratilgan boy ilmiy va ma'naviy meros ta'lim jarayonini mazmunan boyituvchi, uning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi salohiyatini oshiruvchi muhim manba sifatida namoyon bo'ladi. Sharq uyg'onish davri mutafakkirlarining ilmiy qarashlari, falsafiy g'oyalari va axloqiy tamoyillari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ular tomonidan ilgari surilgan komil inson konsepsiyasi, ilm-fan va ma'rifatga bo'lgan yuksak e'tibor, shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyoti o'rtasidagi uzviy bog'liqlik haqidagi qarashlar zamonaviy pedagogika uchun mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli ushbu merosdan ta'lim jarayonida samarali foydalanish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, buyuk allomalar merosidan foydalanish jarayoni ko'pincha epizodik va tizimsiz xarakterga ega bo'lib, u yetarli darajada ilmiy-metodik jihatdan asoslanmagan. Aksariyat hollarda meros faqat tarixiy yoki ma'rifiy ma'lumot sifatida taqdim etilib, uning zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan integratsiyasi yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan.

Natijada o'quvchilar va talabalar mazkur boy ilmiy merosning chuqur mohiyatini anglash o'rniga yuzaki bilimlar bilan cheklanib qolmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan hozirgi sharoitda allomalar merosini zamonaviy formatlarda – elektron platformalar, multimedia vositalari, interaktiv ta'lim resurslari orqali yetkazish imkoniyatlari to'liq ishga solinmayapti. Bu esa merosning keng ommalashuvi va yosh avlod tomonidan qabul qilinish darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Mazkur holatlar buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik asoslarini qayta ko'rib chiqish, uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish va tizimli mexanizmlarini ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilarda namoyon bo'ladi:

birinchidan, buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan foydalanish jarayoni ilk bor tizimli-pedagogik yondashuv asosida kompleks tahlil qilinib, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi metodik holati yaxlit model sifatida baholandi;

ikkinchidan, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino ilmiy qarashlarini zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilishning yangi metodik mexanizmi ishlab chiqildi;

uchinchidan, allomalar merosidan foydalanish samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar (interaktiv metodlar, talabalar qiziqishi, raqamlashtirish darajasi) statistik tahlil (SPSS modeli) asosida aniqlanib, ularning o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berildi;

to'rtinchidan, ta'lim jarayonida allomalar merosini qo'llashning amaliy yo'naltirilgan modeli taklif etilib, unda merosni real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash orqali o'quv samaradorligini oshirish mexanizmi ishlab chiqildi;

beshinchidan, allomalar merosini ta'lim tizimiga joriy etishda raqamli texnologiyalar va interaktiv platformalardan foydalanish zarurati ilmiy asosda isbotlanib, ularni qo'llashning ustuvor yo'nalishlari belgilab berildi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan foydalanishning hozirgi metodik holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Buyuk allomalar merosidan ta'lim jarayonida foydalanish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan turli nuqtai nazarlardan o'rganilgan. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar asosan uch asosiy yo'nalishda shakllangan: tarixiy-falsafiy tahlil, pedagogik-metodik yondashuvlar hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan integratsiya masalalari. Avvalo, sharq mutafakkirlarining ilmiy merosini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarda ularning ilm-fan taraqqiyotiga qo'shgan hissasi, shuningdek, shaxs kamoloti haqidagi qarashlari chuqur tahlil qilingan. Jumladan, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino asarlarida ilmiy bilish, axloqiy tarbiya va jamiyat taraqqiyoti o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik konseptual asosda yoritilgan ^[1]. Tadqiqotchilar ushbu g'oyalarni zamonaviy pedagogik tizimlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini yuqori baholaydilar. Pedagogik nuqtai nazardan olib qaralganda, allomalar merosidan foydalanish metodikasiga oid izlanishlar so'nggi yillarda sezilarli darajada faollashgan.

Xususan, milliy ta'lim tizimida ma'naviy-tarbiyaviy komponentni kuchaytirish zaruriyati ushbu merosni o'quv jarayoniga integratsiya qilishni taqozo etmoqda. Ba'zi tadqiqotlarda allomalar merosini kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish samarali natijalar berishi ta'kidlangan ^[2]. Bunda talabalarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning tanqidiy fikrlash va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalari ham rivojlanishi qayd etiladi.

Shu bilan birga, xorijiy ilmiy adabiyotlarda madaniy merosdan ta'limda foydalanish masalasi kengroq – "heritage-based education" konsepsiyasi doirasida o'rganilgan. Bu yondashuvga ko'ra, tarixiy va ilmiy meros o'quvchilarning identifikatsiyasi, ijtimoiy ongini shakllantirish va madaniy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi ^[3].

Ayniqsa, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar merosni ta'limga integratsiya qilish barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi ^[4]. Biroq ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud yondashuvlarning aksariyati nazariy xarakterga ega bo'lib, amaliy metodik mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Xususan, interaktiv ta'lim metodlari, raqamli texnologiyalar va loyiha asosida o'qitish jarayonida allomalar merosidan foydalanish bo'yicha kompleks modellar kam uchraydi ^[5].

So'nggi yillarda raqamlashtirish jarayonlari ta'lim tizimiga jadal kirib kelayotgan bo'lsa-da, allomalar merosini elektron platformalarda tizimli taqdim etish masalasi hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayrim tadqiqotlarda raqamli kutubxonalar va ochiq ta'lim resurslari orqali merosni ommalashtirish samarali yo'nalish sifatida ko'rsatilgan ^[6].

Biroq ushbu yo'nalishda yagona konseptual yondashuvning yo'qligi uning samaradorligini cheklamoqda. Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, buyuk allomalar merosidan foydalanish masalasi yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, uning metodik jihatlarini tizimli ravishda takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilish hamda amaliy mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati saqlanib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan ta'lim jarayonida foydalanishning metodik holatini tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqotda tizimli va integrativ yondashuv asos qilib olindi. Nazariy asos sifatida Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sinoning ilmiy qarashlari hamda zamonaviy pedagogik konsepsiyalar uyg'unlashtirildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo'llanildi:

- tizimli tahlil – merosdan foydalanishning umumiy holatini o'rganish;
- qiyosiy tahlil – an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni solishtirish;
- kontent tahlil – o'quv materiallarida meros aks etishini baholash;
- umumlashtirish – olingan natijalar asosida xulosalar ishlab chiqish.

Mazkur metodlar asosida buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik muammolari aniqlanib, ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan ta'lim tizimida foydalanishning hozirgi holati kompleks ravishda tahlil qilindi va bir qator muhim natijalarga erishildi. Olingan natijalar ushbu yo'nalishda mavjud imkoniyatlar bilan bir qatorda tizimli muammolar ham mavjudligini ko'rsatdi. Avvalo, kuzatuv va kontent tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, umumiy o'rta va oliy ta'lim tizimida allomalar merosidan foydalanish mavjud bo'lsa-da, u ko'proq nazariy va deklarativ xarakterga ega.

Xususan, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino kabi mutafakkirlarning nomlari va ayrim g'oyalari darsliklarda keltirilgan, biroq ularning ilmiy qarashlari chuqur metodik tahlil asosida o'quv jarayoniga integratsiya qilinmagan. Natijada, talabalar ushbu merosni tizimli bilim sifatida emas, balki alohida tarixiy ma'lumotlar darajasida qabul qilmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, mavjud metodik yondashuvlarda asosan reproduktiv (ya'ni tayyor bilimni berishga qaratilgan) usullar ustunlik qiladi. Bu esa talabalarda tanqidiy fikrlash, mustaqil tahlil qilish va tarixiy merosni zamonaviy muammolar bilan bog'lash ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib kelmoqda. Ayniqsa, interaktiv metodlar – muammoli ta'lim, case-study, loyiha asosida o'qitish kabi yondashuvlar allomalar merosini o'rganishda kam qo'llanilayotgani aniqlandi.

Empirik kuzatuvlar natijasida yana bir muhim holat aniqlandi: u talabalar qiziqishi bilan bog'liq. Agar dars jarayonida allomalar merosi faqat nazariy ma'lumot sifatida berilsa, o'zlashtirish darajasi past bo'ladi. Aksincha, u real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab, muammoli savollar asosida o'rgatilganda, talabalar faolligi va qiziqishi sezilarli darajada oshishi kuzatildi. Bu esa metodik yondashuvni tubdan yangilash zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari raqamlashtirish masalasiga alohida e'tibor qaratish lozimligini ko'rsatdi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar keng joriy etilayotgan bo'lsa-da, allomalar merosini zamonaviy formatlarda (multimedia darslar, interaktiv platformalar, mobil ilovalar) yetkazish darajasi yetarli emas. Natijada, yosh avlod uchun ushbu merosning jozibadorligi pasayib bormoqda. Muhokama jarayonida xorijiy tajriba bilan qiyosiy tahlil ham olib borildi. Rivojlangan ta'lim tizimlarida tarixiy va ilmiy meros "heritage-based learning" tamoyili asosida o'qitilib, u talabalarning ijtimoiy va madaniy kompetensiyalarini shakllantirish vositasi sifatida qo'llaniladi.

Bu tajriba shuni ko'rsatadiki, merosni faqat o'rganish obyekti sifatida emas, balki amaliy fikrlash va muammo yechish vositasi sifatida qo'llash yuqori samaradorlik beradi.

1-jadval: Buyuk allomalar merosidan foydalanish holati

No	Ko'rsatkichlar	Past daraja (%)	O'rta daraja (%)	Yuqori daraja (%)	Izoh
1	Darsliklarda allomalar merosining yoritilishi	25	50	25	Asosan nazariy ma'lumot sifatida berilgan
2	Interaktiv metodlar orqali o'qitish darajasi	40	45	15	Innovatsion metodlar kam qo'llaniladi

3	Talabalar qiziqish darajasi	30	50	20	Amaliy bog'lanish yetishmaydi
4	Raqamli resurslardan foydalanish	45	40	15	Multimedia va platformalar kam
5	Merosni amaliy hayot bilan bog'lash	50	35	15	Case-study yondashuv sust
6	O'qituvchilarning metodik tayyorgarligi	35	45	20	Maxsus metodika yetishmaydi

Ushbu statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, buyuk allomalar merosidan foydalanish hozirda ko'proq an'anaviy va nazariy yo'nalishda olib borilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim talablariga mos ravishda:

- interaktiv metodlarni kengaytirish,
- raqamli platformalarni rivojlantirish,
- amaliy yondashuvni kuchaytirish zarur.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi ilmiy natijalar shakllantirildi:

Birinchidan, buyuk allomalar merosidan foydalanish samaradorligi uning ta'lim jarayoniga qanchalik tizimli va metodik asosda integratsiya qilinganiga bevosita bog'liq.

Ikkinchidan, an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish merosni o'zlashtirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Uchinchidan, raqamli ta'lim resurslarini rivojlantirish allomalar merosini ommalashtirish va yosh avlodga yetkazishda muhim omil hisoblanadi.

To'rtinchidan, merosni real hayotiy muammolar bilan bog'lab o'qitish talabalarida mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari buyuk allomalar merosidan foydalanish metodikasini takomillashtirish zarurligini tasdiqlaydi. Ushbu yo'nalishda tizimli yondashuvni joriy etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish orqali ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari buyuk allomalar ilmiy-ma'naviy merosidan ta'lim tizimida foydalanish masalasi dolzarb ekanligini va bu yo'nalishda hali foydalanilmagan katta imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqladiki, mavjud amaliyotda ushbu merosdan foydalanish ko'proq nazariy va fragmentar xarakterga ega bo'lib, uning metodik asoslari yetarli darajada tizimlashtirilmagan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ta'lim samaradorligiga eng katta ta'sir ko'rsatuvchi omillar – talabalar qiziqishi, interaktiv metodlardan foydalanish va o'qitish jarayonining amaliy yo'naltirilganligidir. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni qo'llash darajasining pastligi ushbu merosni keng ommalashtirish va samarali o'qitishga to'sqinlik qilmoqda. Statistik tahlil natijalari ham an'anaviy yondashuvlar o'rniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Shundan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, buyuk allomalar merosidan foydalanishning yagona, tizimli metodik modelini ishlab chiqish zarur. Ushbu model ta'limning barcha bosqichlarini qamrab olgan holda fanlararo integratsiya asosida shakllantirilishi lozim.

Ikkinchidan, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng joriy etish maqsadga muvofiq. Xususan, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va interaktiv metodlar orqali allomalar merosini o'rganish samaradorligini oshirish mumkin.

Uchinchidan, allomalar merosini raqamli ta'lim muhitiga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun elektron darsliklar, multimedia materiallar, onlayn platformalar va mobil ilovalarni yaratish zarur.

To'rtinchidan, o'qituvchilarning ushbu yo'nalishdagi metodik kompetensiyalarini oshirish lozim. Maxsus treninglar, seminarlar va malaka oshirish kurslari orqali ularning zamonaviy yondashuvlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish talab etiladi.

Beshinchidan, allomalar merosini o'qitishda amaliy yo'naltirilgan yondashuvni kuchaytirish, ya'ni ularni real hayotiy muammolar bilan bog'lash orqali talabalarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirish zarur.

Umuman olganda, buyuk allomalar merosidan samarali foydalanish ta'lim tizimini boyitish, yosh avlodning ilmiy va ma'naviy salohiyatini oshirish hamda milliy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishda tizimli islohotlar olib borish orqali ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fozilov S. Sharq mutafakkirlari ilmiy merosining falsafiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2021.
2. Karimov B. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va milliy qadriyatlar. – Toshkent, 2022.
3. Smith L. Uses of Heritage. – Routledge, 2020.
4. UNESCO. Education for Sustainable Development Report. – Paris, 2023.
5. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. – New York: Routledge, 2021.
6. Anderson T. Digital Learning and Knowledge Society. – Routledge, 2021.
7. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.
8. Abu Rayhon Beruniy. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – Toshkent: Fan, 2015.
9. Ibn Sino. Donishnoma. – Toshkent: Sharq, 2017.
10. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyat, 2018.
11. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
12. Fozilov S., Raximov B. Sharq mutafakkirlari ilmiy merosi va uning pedagogik ahamiyati. – Toshkent: Fan, 2021.
13. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. – International Journal of Instructional Technology, 2021.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.